

НЕПЕРЕРВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

CONTINUING PROFESSIONAL EDUCATION IN MARTIAL LAW

<https://doi.org/10.28925/1609-8595.2022.1.1>

УДК 371.3

Олена Уваркіна

ORCID iD 0000-0001-9053-2016

доктор філософських наук, професор,
Інститут спеціального зв'язку та захисту інформації,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
вул. Верхньоключова, 4, 03056 Київ, Україна,
uvarkinaev@ukr.net

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА: РЕФЛЕКСІЯ СУЧАСНИХ МЕЙНСТРИМІВ

У статті розглядаються актуальні проблеми трансформації системи військової освіти, які потребують рефлексії основних та нових понятійних конструктивів.

Мета дослідження полягає у визначенні сутності і особливих ознак трансформації системи військової освіти до стандартів провідних систем освіти. Для досягнення поставленої мети була визначена методологічна основа дослідження на рівні філософських та загальнонаукових положень: систематизації, аналізу, синтезу, екстраполяції та спрощення. Застосування методу структурно-системного аналізу дозволило визначити основні тенденції змін у структурі системи військової освіти на основі передового досвіду країн-членів НАТО. Розкриття сутності іманентності лідерства як основи професіоналізму військового відбулося за допомогою причинно-наслідкової методології виявлення функціонально-інструментальних особливостей та тенденцій.

У результаті дослідження визначено, що сучасний освітній простір в умовах нових випробувань спрямовує систему військової освіти до імплементації новітніх методів і форм організації військової підготовки та управління нею. Системне дослідження концептуального каркасу системи військової освіти виявило нові категоріальні структури та моделі в процесах військової трансформації. Зазначено, що введення професійної військової освіти до структури системи військової освіти має вирішити питання професіоналізації та лідерства у військовому колективі. Особливе значення приділяється ціннісно-мотиваційним аспектам формування особистості військового, які детермінують мотивацію особистості до змін та стають ознакою його зрілості як особистості та професіонала.

Ключові слова: *військове лідерство; кібербезпека; професійна військова освіта; система військової освіти; стратегія національної безпеки.*

Вступ. На сучасну пору питання військової освіти виявляються найбільш актуальними і доречними. У непростий для долі людства період від військової підготовки захисників українського суверенітету залежить подальше жит-

тя багатьох людей та політична стабільність у світі, й Збройні сили України довели свою здатність відстоювати територіальну цілісність держави проти країни-агресора.

Протягом останніх років характерною осо-

близькістю розвитку української системи військової освіти була реалізація стратегічного курсу в євроатлантичний безпековий простір. Тому дослідження сучасного концептуального каркасу розвитку військової освіти (Н. Вавілової, Ю. Завгородньої, С. Залкіна, А. Зельницького, М. Іваницького, О. Мітягіна, Ю. Мудрака, Ю. Пищанського, С. Сідченка, К. Хударковського та інших) показали насамперед консенсусне спрямування наукових публікацій на тему євроатлантичної інтеграції та необхідності змін в організації навчання військових. Однак аналіз останніх досліджень показав, що проблемний горизонт сучасного стану української військової освіти достатньо розлогий, а амплітуда концептуальних точок зору на розвиток нових моделей військової освіти коливається в надзвичайно широких межах.

Окрему нішу в питанні підготовки військових фахівців посідає інноваційна модель української системи військової освіти, розроблена І. Руснаком, В. Мірненком, М. Кас'яненком, В. Оліферуком, Д. Вітером (2021). У ній домінує напрямок розвитку військової освіти за стандартами НАТО, що, на думку авторів, забезпечить умови підготовки сучасних висококваліфікованих кадрів для системи національної безпеки і оборони (с. 10). Заслугує на увагу і теоретичне обґрунтування В. Тюрніма, А. Салієм, М. Кас'яненком, П. Опеньком, О. Мартинюком (2019) нової перспективної моделі підготовки офіцерів, яка складається з трьох функціональних складових: академічної освіти, професійної підготовки та вдосконалення фахової компетентності (с. 24).

Чимало сучасних дослідників (О. Автушенко, В. Ананьїн, А. Гангал, Л. Євдоченко, В. Єрохін, В. Горлинський, С. Конюшок, Г. Криховецький, А. Олексійчук, О. Пучков, О. Рома, В. Рябцев, І. Субач, О. Чаузов, О. Уваркіна та інші) визнають, що в сучасних умовах треба актуалізувати проблемну парадигму підготовки військових фахівців, які виконують функції із забезпечення кіберзахисту та кібербезпеки. Реформування системи освіти таких військових спеціалістів у наш час стало нагальною потребою для своєчасного та ефективного «виявлення, запобігання і нейтралізації реальних загроз національній безпеці України в кіберпросторі» (Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», 2017).

Серед публікацій українських фахівців у галузі безпеки і оборони помітне також рефлексійне нашарування проблемних питань, які пов'язані з формуванням особистості сучасного військового фахівця, іманентності його лідерства як основи професіоналізму військо-

вого та необхідності удосконалення нормативно-правового регулювання законодавства України з питань військової освіти (О. Бойко, А. Вітченко, С. Іллюшенко, І. Дятлова, В. Карпенко, П. Квіткін, Л. Кривець, І. Москальов, С. Поздишев, О. Сидоренко, О. Хміляр, С. Черевичний, В. Чорний). Тому систематизація сучасних мейнстримів розвитку вітчизняної системи військової освіти постає актуальним, практично затребуваним дослідженням та належить до нагальних питань сучасного українського суспільства.

Метою дослідження є визначення сучасних мейнстримів трансформації системи військової освіти України в умовах євроатлантичної інтеграції.

Методологія. Для досягнення визначеної мети в дослідженні використано метод системного та концептуально-порівняльного аналізу джерельної бази дослідження, застосування якого дало змогу виявити наявні офіційні законодавчі документи в галузі військової освіти, а також наукові праці провідних фахівців у галузі безпеки та оборони, що присвячені концептуальним підходам до проблеми формування особистості військового в умовах інтеграції системи військової освіти в євроатлантичний простір. Метод структурно-системного аналізу дозволив визначити основні тенденції змін у структурі системи військової освіти на основі передового досвіду країн-членів північноатлантичного альянсу та найкращого досвіду військових освітніх систем провідних країн світу. Філософська рефлексія дослідження здійснювалася на основі методів екстраполяції та спрощення, які дозволили розглянути об'єкт дослідження з позиції когерентності філософії та освіти. Розкриття сутності іманентності лідерства як основи професіоналізму військового відбулося за допомогою причинно-наслідкової методології виявлення функціонально-інструментальних особливостей та тенденцій.

Результати дослідження.

Удосконалення законодавчих, нормативно-правових актів України з питань військової освіти. Створення сучасної моделі системи військової освіти та основи реконструкції традиційної матриці системи забезпечення національної безпеки і оборони потребує суттєвих змін у вітчизняному законодавчо-правовому полі. Відомо, що система військової освіти як складова частина національної системи освіти функціонує відповідно до притаманних їй законів, закономірностей і принципів. Її діяльність регулюється як нормативними документами, на основі яких безпосередньо функціонує система військової освіти, так і нормативно-

правовими документами, які стосуються системи вищої освіти взагалі. Тому для імплементації стандартів професійної військової освіти провідних країн-членів НАТО до національної системи освіти наприкінці 2021 р. Верховною Радою України були внесені зміни до деяких законів України щодо військової освіти та науки.

Так, зокрема, у Законі України «Про вищу освіту» (2014) у Розділі I, статті 1 подано нову редакцію визначення термінів «вищий військовий заклад освіти» та «заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання». У статті 13 цього Закону чітко встановлені особливі вимоги щодо управління вищими військовими закладами освіти та військовими навчальними підрозділами закладів вищої освіти, а саме: призначення та звільнення з посад керівників; нормативів щодо чисельності курсантів, слухачів, ад'юнктів (аспірантів); визначення порядку розроблення та затвердження освітніх програм; формування переліку спеціалізацій; конкурсного відбору на посади педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників; порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії; формування індивідуальних навчальних планів та індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів вищої освіти (Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки», 2021).

Крім цього, статтю 13 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016) було також доповнено положеннями про встановлення особливих вимог у сфері управління відповідних наукових установ, вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки», 2021).

Безперечно, заслуговують на увагу зміни до статті 21 Закону України «Про освіту» (2017), де з'явився новий термін «професійна військова освіта», зміст якого визначений як «спеціалізована освіта військового спрямування, яка здобувається за освітніми програмами на відповідних рівнях військової освіти з метою вдосконалення професійного рівня військового фахівця та набуття фахових компетентностей, що забезпечують виконання службових (бойових) функцій». Професійна військова освіта тепер належить до структури військової освіти, елементи якої зазначені у статті 21, частині 4 (Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та на-

уки», 2021). З набранням чинності цього Закону будуть уведені в дію відповідні нормативно-правові акти для імплементації у практичну діяльність.

Знаковою подією кінця 2021 р. в реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію в євроатлантичний безпековий простір стало затвердження політики Міністерства оборони у сфері військової освіти (далі – Політика). Враховуючи необхідність забезпечення сил оборони держави «вмотивованим, професійним і освіченим особовим складом», Політика має сформулювати єдині погляди щодо розвитку військової освіти для «регулювання процесів, цілей та її спроможностей». Політика підтверджує інтеграцію військової освіти «до державної системи освіти, яка функціонує на засадах єдиної законодавчої та нормативно-правової бази». Водночас у змісті Політики зазначені основні проблеми у сфері військової освіти, які треба розв'язати через «оновлення, застосування нових підходів до формування її структури та змісту». Визначено, що професіоналізм, лідерство, інтелектуальний розвиток, загальна та військово-професійна культура, іншомовна компетентність є основними завданнями в підготовці сучасного військового фахівця на основі застосування нових форм і методів кращих вітчизняних та закордонних практик. Також Політика звертає увагу на питання професіоналізації військової освіти, яка «передбачає побудову сучасної моделі професійної військової освіти», що забезпечить «підготовку військових фахівців на основі їх безперервного професійного розвитку», врахує «загальні тенденції розвитку національної та міжнародної безпеки, зміни принципів та методів ведення збройної боротьби», а також «нові вимоги до якості військової освіти» в умовах інтеграції до євроатлантичного безпекового простору (Політика, 2021).

Відзначимо, що обґрунтуванню основних положень Політики передувала величезна наукова праця українських науковців, які системно вивчали зарубіжний досвід та реальні потреби нормативно-правового регулювання процесів розвитку системи військової освіти, а також сформулювали основні визначення, цілі і завдання реформи військової освіти на шляху євроатлантичної інтеграції держави (Вавілова, 2021, с. 21).

Концептуальний каркас розвитку системи військової освіти. Зовнішньополітичний курс держави на євроатлантичну інтеграцію та пов'язані з цим зміни в діючих нормативно-правових актах з урахуванням нових завдань та викликів до системи військової освіти спри-

ють формуванню певних алгоритмів для її організації та впорядкування. Особливе місце в концептуальному каркасі розвитку системи військової освіти, в межах якого здійснюються як емпіричні, так і теоретичні напрацювання українських вчених, займає розробка концепції розвитку системи військової освіти України (далі – Концепція). Серед завдань, які забезпечують досягнення мети Концепції, науковці зазначають (Вітер, Оліферук, 2021):

- створення багаторівневої системи професійної військової освіти відповідно до стандартів НАТО, кращих вітчизняних та закордонних практик;
- уточнення вимог до змісту військової освіти з метою набуття силами оборони нових компетентностей, операційної сумісності на основі стандартів, прийнятих у збройних силах держав Євроатлантичного альянсу;
- удосконалення нормативно-правового регулювання законодавства України з питань військової освіти;
- приведення рівня підготовленості науково-педагогічних (педагогічних) працівників, інструкторського складу до мети та змісту професійної військової освіти;
- забезпечення якості професійної військової освіти (с. 31).

На думку авторів, впровадження Концепції сприятиме «гармонічному поєднанню формальної та неформальної освіти в межах єдиної (спільної) системи військової освіти» (Вітер, Оліферук, 2021, с. 40). Крім того, нова Концепція розвитку системи військової освіти в Україні замінить постанову Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи військової освіти» (1997), що, згідно з твердженням військових керівників, вже давно застаріла.

Зазвичай концептуальний каркас охоплює декілька парадигм, і в умовах експоненціальної інформатизації у сфері національної безпеки і оборони вкотре актуалізується питання про необхідність «посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для ефективної протидії кіберзагрозам» та про забезпечення «гарантування кіберстійкості та кібербезпеки національної інформаційної інфраструктури, зокрема в умовах цифрової трансформації» (Стратегія національної безпеки, 2020).

Основні напрями реформування системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері кібербезпеки будуть зазначені у відповідній Концепції, яка має запрацювати у 2022 р. Сподіваємось, що трансформаційні процеси військової освіти у сфері кібербезпеки, засвідчені у Плані реалізації Стратегії кібербезпеки України, який уведений в дію Указом

Президента України від 1 лютого 2022 р., відбудуться в затверджені терміни на високому професійному рівні (План реалізації, 2022). Сьогодні, в умовах війни, військові фахівці у сфері захисту інформації та кібербезпеки стоять на передових позиціях протистояння так званій «нелетальній зброї» та інформаційним загрозам національної безпеки.

Нові випробування Української держави перед агресором підтверджують також доцільність розроблення Загальнонаціональної програми кіберграмотності, яка спрямована на підвищення рівня цифрової грамотності в суспільстві і передбачена в Плані реалізації Стратегії кібербезпеки. У Стратегії кібербезпеки заплановано внесення питання формування цифрових навичок до навчальних програм всіх закладів освіти, тому що «кіберобізнаність щодо сучасних кіберзагроз та протидії їм стануть невід'ємними елементами освіти кожного громадянина України» (План реалізації, 2022).

У наш час змінюється платформа для взаємодії у кіберпросторі. Занепокоєність щодо інформаційного захисту демонструють усі галузі науки і техніки. Тому роль кібербезпеки та кіберзахисту в сучасному цифровому просторі стає глобальною проблемою і потребує підготовки сучасних фахівців, а також заходів криптографічного та технічного захисту інформації, спрямованих на запобігання кіберінцидентам (Milov, 2019, с. 6). Багато безпекових міжнародних організацій (U.S. Cyber Command; Cyber Security Operations Center; Internet Crime Unit) для протидії кіберзагрозам створюють спеціальні військові підрозділи із фахівців у галузі кібербезпеки, які здійснюють різноманітні інформаційні операції для зменшення кібератак та удосконалення механізмів захисту (Загородня, 2021, с. 36).

З огляду на зазначену обставину, вважаємо, що концептуальними основами імплементації нової системи військової освіти мають стати сучасні принципи та стандарти світових освітніх систем у сфері військової освіти та вмотивований кадровий потенціал підготовлених до нових вимог досвідчених офіцерів. Зауважимо, що у Плані реалізації Стратегії кібербезпеки України присвячено достатньо уваги удосконаленню системи підвищення кваліфікації кадрового потенціалу суб'єктів кібербезпеки. Наприклад, планується «утворити центри, що будуть здійснювати узагальнення та обмін досвідом у сфері кібербезпеки, підтримку інновацій та вітчизняних розробок у цій сфері», створити найширші можливості щоб «залучити суб'єктів національної системи кібербезпеки до міжнародних програм навчання і підви-

щення кваліфікації персоналу». Також держава зобов'язала Кабінет Міністрів України «забезпечити матеріальне стимулювання фахівців у сфері кібербезпеки», які «виконують функції із забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту» (План реалізації, 2022). Практична реалізація таких планів безперечно вплине на збереження кадрового потенціалу та вмотивує молодь до обрання професії військового.

Патріотизм і лідерство – основні підвалини професійної військової освіти. Питання патріотичного виховання були завжди в пріоритеті підготовки сучасного військовослужбовця, але особливо актуалізувалися в умовах політичної ситуації, яка пов'язана з необхідністю захисту територіальної цілісності та суверенітету України. У затвердженому в 2018 р. «Положенні про військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти» окремим пунктом зазначено, що «військові навчальні підрозділи функціонують з метою здійснення військово-патріотичного виховання» (Положення, 2018). З огляду на зазначену обставину, наголошуємо, що виникає потреба в інтеграції сучасних педагогічних та інформаційних технологій і традиційних форм роботи щодо військово-патріотичного виховання з метою їх найбільш ефективного використання через перехід від апелятивних форм їх здійснення до активних з посиленням екзистенціального та емоційно-вольового складників.

Аналіз наукових праць показав, що проблематика формування патріотизму військових кадрів достатньо досліджена в генезі на міждисциплінарному рівні. Вітчизняними науковцями сформульовані провідні тенденції та умови патріотичного виховання майбутніх офіцерів. Серед завдань національно-патріотичного виховання дослідники визначають необхідність виховання вірності військовій присязі, готовності до самопожертви в ім'я Вітчизни та її народу, відданості інтересам українського народу, любові та поваги до української культури, мови, мистецтва, історичного минулого, державних символів України тощо (Баранівський, 2013, с. 34).

Достатньо високий рівень національно-громадянської самосвідомості показало соціологічне дослідження на тему «Стан військово-патріотичного виховання військовослужбовців Збройних Сил України та членів їхніх сімей», яке було проведене вченими Науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних Сил України. Дослідження засвідчило, що 92% опитаних повністю готові захищати Україну від військової загрози з боку інших країн, терористичних актів, наслідків природних катастроф. Ця готовність умотивована обов'язком

захисту Батьківщини (67% респондентів), усвідомленою необхідністю захищати родину і свій дім (65%) (Пантюхов, 2018, с. 200).

Разом з тим варто звернути увагу на мотиваційний компонент потенціального контингенту майбутніх військових. Дослідження міжнародного дослідницького проекту «Один мільйон голосів – 2» показали, що в Україні існує ряд проблем, які демотивують молодь йти на військову службу, серед яких можна зазначити «невисокий професійний престиж служби в армії» та «відсутність достойної державної допомоги й захисту».

За результатами Світового дослідження цінностей (World Values Survey), що проводилось в Україні в 2020 р., в більшості (12 регіонів) областях понад 80% респондентів віком 16–29 років виявляли готовність захищати Україну. Зазначимо, що найбільш патріотично налаштованими виявились Чернівецька (100% відповіли «так»), Хмельницька (95,5%) та Львівська (94,5%) області (Єнін, 2021, с. 12). Водночас система патріотичного виховання потребує вдосконалення через узагальнення та поширення передового світового досвіду, упровадження інноваційних підходів та технологій, що сприятиме формуванню в населення високої патріотичної свідомості, вірності Вітчизні, готовності до виконання конституційних обов'язків.

У Стратегії національної безпеки аргументовано, що пріоритетним завданням військової освіти є питання необхідності забезпечення розвитку людського капіталу держави, який у сфері воєнної безпеки є потенціалом стримування збройної агресії і забезпечується підготовленими і вмотивованими військовими фахівцями (Стратегія національної безпеки, 2020). Тому для підвищення якості та інтенсивності підготовки сучасного військового спеціаліста в умовах появи нових загроз і викликів національної безпеки надзвичайно важливим мейнстрімом сучасності можна назвати і питання збереження наявного кваліфікованого кадрового потенціалу сектору безпеки і оборони. Очевидно, що без досвідчених офіцерів-викладачів, науковців-практиків реформування системи військової освіти неможливе. Тому стратегія державної політики в цьому напрямі відбувається шляхом «поліпшення правових, матеріальних, психологічних та соціальних умов служби» військових спеціалістів та «забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» серед фахівців сектору безпеки і оборони (Стратегія національної безпеки, 2020). Водночас у новій Концепції розвитку системи військової освіти розробляються дієві шляхи

до впровадження безперервного професійного розвитку військових фахівців упродовж військової кар'єри за формулою «освіта впродовж життя».

Принципово новою програмою підготовки спеціалістів для військової сфери, яка буде враховувати передовий досвід країн-членів Північноатлантичного альянсу та найкращий досвід військових освітніх систем провідних країн світу, стало запровадження в Україні NATO DEEP (Defence Education Enhancement Program). Ця ініціатива НАТО своєю основною метою визначила допомогу країнам-партнерам і потенційним членам НАТО в розвитку та реформуванні системи військової освіти і, в першу чергу, спрямування на оновлення та осучаснення програм кредитних модулів та методики викладання навчальних дисциплін у визначених вищих військових закладах освіти. Впровадження DEEP Ukraine в програми підготовки майбутніх офіцерів на основі стандартів НАТО у вищих військових навчальних закладах почалось у 2017 р. та постійно поглиблюється й змінюється відповідно до нових політичних викликів і безпекових умов держави (Jolicœur, 2018).

Впровадження професійної військової освіти як структурного елементу сучасної військової освіти буде сприяти оптимізації організаційно-штатної структури та чисельності, модернізації системи управління, тилового, технічного та медичного забезпечення, а також імплементацію ключових елементів, кращого досвіду провідних систем військової освіти світу. Крім того, професійна військова освіта, яка здобувається за освітніми програмами на відповідних рівнях військової освіти, має запровадити нову філософію відносин у військових колективах, нову військову культуру, а також «новий стиль військового лідерства» (Мудрак, 2021, с. 193).

Відомо, що сучасний курикулум військової освіти базується на основах компетентнісного підходу, який забезпечує формування в майбутніх військових соціально-особистісних, інструментальних, загальнонаукових, загальнопрофесійних та спеціальнопрофесійних компетентностей. Дослідники методологічних аспектів теорії лідерства, які вивчають лідерство у військовому колективі, зазначають тісний зв'язок таких категорій, як «професіоналізм» і «лідерство», та відносять лідерські компетентності до складу групи військово-професійних компетентностей. Вважається, що лідерство військового – «це інтегрований прояв професійно важливих якостей сучасного військового керівника – професійно компетентного, мо-

більного в умовах постійних змін у розвитку збройної боротьби, який швидко адаптується до нових обставин, орієнтується в інформаційних потоках, здатний оптимально вирішувати проблеми, з яскраво вираженими і сформованими морально-психологічними якостями, що дозволяють йому брати відповідальність за свої рішення і дії» (Бойко, 2012, с. 20).

Незважаючи на багаторічний дискурс, величезну кількість фундаментальних праць, дослідники військового лідерства одноставно підтримують необхідність реконструкції вітчизняної традиційної матриці теорії військового лідерства та впровадження інновацій зі світового досвіду підготовки офіцера-лідера у військових закладах вищої освіти (Карпенко, 2020, с. 174).

Наприклад, американський об'єднаний статут «Армійське лідерство: компетентне, впевнене і гнучке» (Army Leadership Competent, Confident, and Agile) (FM 6-22, 2006) закликає майбутніх офіцерів «працювати над собою, навчатись, досягати успіху і навчати інших». Використання під час навчання в закладі вищої освіти компетентнісної моделі «Будь – Знай – Дій» дає можливість майбутньому військовому лідеру «продемонструвати сформованість особистісно і суспільно важливих цінностей, увагу до підлеглих, бійцівський дух, підтримувати бездоганний зовнішній вигляд та фізичну форму», а також «зберігати впевненість і витривалість» (FM 6-22, 2006).

На нашу думку, лідерство військового фахівця необхідно розглядати через призму іманентності. Як іманентна якість військове лідерство присутнє на всіх рівнях підготовки військового незалежно від галузевої спеціалізації. У процесі навчання в майбутнього військового поступово формуються педагогічні здібності, спеціальні знання і вміння, які забезпечуватимуть ефективне становлення лідерської позиції у військовому колективі.

Однак, як засвідчує досвід американських педагогів, освітні стандарти військової професійної освіти необхідно постійно удосконалювати в залежності від потреб суспільства для запобігання військових конфліктів та зміцнення безпеки та оборони країни (Johnson-Freese, 2011). Нові вимоги до військової професійної освіти передбачають інноваційні моделі системи військової освіти на основі сучасних світових тенденцій.

Обговорення. Рефлектуючи з приводу низки проблем вдосконалення системи підготовки майбутніх офіцерів, зазначимо найбільш актуальні та нагальні з них:

- удосконалення нормативно-правового су-

проводу трансформації системи військової освіти в умовах євроатлантичної інтеграції;

- впровадження нових освітніх стандартів на основі потужного досвіду світових військових закладів вищої освіти;
- посилення національно-патріотичної складової компетентнісного підходу на базі сучасних технологій навчання;
- зміцнення кадрового потенціалу військових фахівців для забезпечення освітнього процесу сучасними високопрофесійними науково-педагогічними кадрами;
- оновлення вітчизняної традиційної матриці теорії військового лідерства завдяки сучасним моделям та технологіям формування особистості військового.

Аналіз запропонованої інноваційної моделі національної системи військової освіти, яка, з погляду її авторів, забезпечить імплементацію нових освітніх стандартів, показав, що її впровадження дійсно може вирішити проблему міжвідомчої взаємодії та координації на рівні видів та родів Збройних Сил України. На підґрунті професіоналізації військової освіти нова модель змінює структуру системи, що стане вирішенням питань як отримання вищої військової освіти, так і професійного та кар'єрного зростання офіцерів (Руснак та інші, 2021, с. 11). Фактично пропозиції до змістовного визначення терміну «професійна військова освіта», які були зазначені в інноваційній моделі, були внесені у відповідну статтю Закону «Про освіту». На жаль, запропонована модель подібна до раніше опублікованої в науковій літературі моделі підготовки фахівців Повітряних сил у частині розробки підходів до функціональних складників (Тюрін, 2019, с. 24). Зважаючи на викладене вище, автори інноваційної моделі вважають також основними складниками системи військової освіти три системних елементи: вищу освіту, професійну військову освіту та підвищення кваліфікації.

Однак вплив євроатлантичних інтеграційних процесів на трансформацію системи військової освіти та затверджені на рівні правового поля заходи щодо імплементації національного освітнього середовища до європейських стандартів, спроба адаптації до нових вимог та розроблення нових моделей військової підготовки значно пришвидшують нагальну реформу системи військової освіти, що забезпечує посилення здатності держави протистояти зовнішньої агресії. Тим більше, що процеси удосконалення моделей будуть продовжуватися й далі під впливом глобальних констеляцій.

На нашу думку, у питанні створення нових підходів до підготовки військових спеціаліс-

тів у сфері захисту інформації також не варто поспішати погоджуватися з пропозиціями поглибленого технічного оволодіння майбутніми військовими сучасними інформаційними технологіями та збільшення використання цифрових засобів навчання, як це зазначається у публікації європейських військових викладачів (Holth, Voe, 2019). Експоненціальна цифровізація всіх сфер життя людини, швидке осучаснення і поява нових засобів комунікації, за власним досвідом викладання у вищих військових навчальних закладах, занадто швидкоплинні, тому освіта не встигає оновлювати як методологічну складову, так і інформаційні засоби. Залишаючись особливістю підготовки військових спеціалістів у сфері захисту інформації, компетентності володіння сучасними інформаційними технологіями, з нашої точки зору, мають бути сформовані (одночасно і в достатньому обсязі) з політичними, іншомовними, військово-професійними та лідерськими компетентностями (Ананьїн, Пучков, Уваркіна, 2019, с. 164).

Зрештою, розв'язання проблеми формування лідерства в процесі професійної підготовки військових фахівців потребує нових системних досліджень. Рефлексійне нашарування, яке здійснювалось впродовж попередніх десятиріч років, підтверджує необхідність комплексного, методологічного обґрунтування інноваційних теорій військового лідерства для впровадження в нову модель системи військової освіти. Наприклад, використавши досвід сучасних військових лідерів, професійних експертів провідних країн світу з проблеми навчання і підготовки військових для виходу з кризових ситуацій завдяки лідерським компетентностям (Paananen, 2021).

Висновки. Сучасна система військової освіти ще покрита праксеологічним штибом застарілих педагогічних парадигм, але трансформується та якісно оновлюється на основі імплементації євроатлантичних стандартів та передового досвіду організації військової підготовки в провідних світових закладах вищої освіти. В умовах нових випробувань від успішного реформування системи військової освіти залежить майбутнє держави та наша здатність завчасно й адекватно реагувати на зміни форм, способів, характеру і основних принципів ведення збройної боротьби. Проведене дослідження показало як наявність проблемних питань, так і змістовні зрушення в бік трансформаційних процесів. Позитивним досягненням у реформі системи військової освіти є удосконалення чинного законодавства у сфері військової освіти. Зміни до Законів України, План ре-

алізації Стратегії кібербезпеки, затвердження Політики військової освіти, розроблення нових концепцій та моделей підготовки сучасного військового фахівця свідчать про стійку тенденцію євроатлантичної інтеграції національної системи військової освіти. Концептуальний каркас військової освіти охоплює величезну кількість сучасних теорій і парадигм, оновлюється категоріальна структура військової підготовки та її курикулум. Рефлексія сучасних мейнстримів військової освіти дає змогу зробити висновок, що концептуальними основами імплементації

нової системи військової освіти мають стати сучасні принципи та стандарти світових освітніх систем у сфері військової освіти та кадровий потенціал підготовлених до нових вимог вмотивованих і досвідчених офіцерів.

Перспективним дослідженням трансформацій у сфері військової освіти буде аналіз базисного розриву, гістерезису між соціально-економічними змінами та створенням соціальних інститутів, встановленням формальних і неформальних відносин, що спрямовують освітню активність у певному напрямку.

Список використаної літератури

1. Ананьїн В. А., Пучков О. О., Уваркіна О. В. Актуальні проблеми військової освіти в умовах політичного сьогодення. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право.* 2019. № 3 (43). С. 163–168. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3\(43\).198126](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3(43).198126)
2. Барановський В. Ф. Національно-патріотичне виховання військової інтелігенції у вищих навчальних закладах України. *Військова освіта.* 2013. № 1. С. 34–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vios_2013_1_6 (дата звернення: 18.02.2022).
3. Бойко О. Методологічні основи дослідження лідерської компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ. *Педагогіка і психологія професійної освіти.* 2012. № 3. С. 16–24.
4. Вавілова Н. Політика військової освіти: досвід США для України. *Військова освіта.* 2021. № 1 (43). С. 18–23. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-44/29-42>
5. Вітер Д., Оліферук В. Концепція розвитку системи військової освіти України. *Військова освіта.* 2021. № 2 (44). С. 29–42. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2021-02/29-42>
6. Єнін М. Н., Стефанович А. В. Медіаімідж збройних сил України як складова частина популяризації військової служби серед молоді. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право.* 2021. № 4 (52). С. 6–16. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.4\(52\).248125](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.4(52).248125)
7. Загородня Ю. В. Кібербезпека як інноваційний захист у політичному просторі України. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право.* 2021. № 4 (52). С. 33–38. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.4\(52\).248130](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.4(52).248130)
8. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки». 17 грудня 2017 року № 1986-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1986-20#Text> (дата звернення: 14.02.2022).
9. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». 05 жовтня 2017 року № 2163-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 14.02.2022).
10. Карпенко В. Інноваційні підходи до підготовки офіцера-лідера. *Військова освіта.* 2020. № 1 (41). С. 173–180. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2020-1/173-180>
11. Мудрак Ю., Піцанський Ю., Іваніцький М. Шляхи наближення оборонної та військової освітньої сфер України до стандартів НАТО. *Військова освіта.* 2021. № 1 (43). С. 192–202. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-43/192-202>
12. Пантюхов Б. О. Актуалізація досвіду патріотичного виховання курсантів військових закладів вищої освіти в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.* 2018. Вип. 2. С. 197–210. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2018.149238>
13. Політика Міністерства оборони України у сфері військової освіти. 2021. URL: https://www.mil.gov.ua/content/education/politika_mou_osvita.pdf (дата звернення: 14.02.2022).
14. Положення про військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти: Наказ від 15 серпня 2018 року № 910/412. Міністерство освіти і науки України; Міністерство оборони України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1229-18> (дата звернення: 10.02.2022).
15. Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про План реалізації Стратегії кібербезпеки» від 30 грудня 2021 року. Указ Президента України від 1 лютого 2022 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0087525-21#Text> (дата звернення: 14.02.2022).

16. Рішення Ради національної безпеки і оборони України « Про Стратегію національної безпеки України» від 14 вересня 2020 року. Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 37/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 14.02.2022).
17. Руснак І., Мірненко В., Кас'яненко М., Оліферук В., Вітер Д. Інноваційна військова освіта: стан та перспективи розвитку. *Військова освіта*. 2021. № 2 (44). С. 9–20. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-44/9-20>
18. Тюрін В. В., Салій А. Г., Кас'яненко М. В., Опенько П. В., Мартинюк О. Р. Обґрунтування моделі підготовки фахівців Повітряних Сил у сучасних умовах. *Наука і оборона*. 2019. № 4. С. 20–26. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2019-9-4-20-26>
19. FM 6-22. Army. Leadership: Competent, Confident and Agile. Washington, DC: Department of the Army, 2006. 216 p. URL: <https://www.armywriter.com/fm6-22.pdf> (дата звернення: 15.02.2022).
20. Holth T., Boe O. Lost in Transition: The Dissemination of Digitization and the Challenges of Leading in the Military Educational Organization. *Frontiers in Psychology*. 2019. Vol. 10. Art. 2049. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02049>
21. Jolicoeur P. Defense Education Enhancement Program in Ukraine: The Limits of NATO's Education Program. *Connections: The Quarterly Journal*. 2018. № 17 (3). P. 109–119. DOI: <https://doi.org/10.11610/Connections.17.3.08>
22. Johnson-Freese J. The Reform of Military Education: Twenty-Five Years Later. *Orbis*. 2012. Vol. 56 (1). P. 135–153. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2011.10.007>
23. Milov O., Yevseiev S., Ivanchenko Y., Milevskiy S., Nesterov O., Puchkov O. et. al. Development of the model of the antagonistic agents behavior under a cyber conflict. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2019. Vol. 4. № 9 (100). P. 6–19. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2019.175978>
24. Paananen S. The Education and Training of Military Leaders for Crisis Management Environments: Perceptions of Its Suitability for Adaptive Expertise. M. Nuciari, E. Olivetta (Eds.). *Leaders for Tomorrow: Challenges for Military Leadership in the Age of Asymmetric Warfare (Book Series: Advanced Sciences and Technologies for Security Applications)*. Berlin: Springer, 2021. P. 63–81. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-71714-8_4

References

- Ananyin, V., Puchkov, O., Uvarkina, O (2019). Aktualni problemy viiskovoi osvity v umovakh politychnoho sohodennia [Current issues of military education in the conditions of political today]. *National Technical University of Ukraine Journal. Political science. Sociology. Law*, 3 (43), 163–168. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3\(43\).198126](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.3(43).198126)
- Baranovskiy, V. F. (2013). Nacionaljno-patriotychne vykhovannja vijsjkovoji intelighenciji u vyshhykh navchalnykh zakladakh Ukraïny [Nationally-patriotic education of military intelligentsia in higher educational establishments of Ukraine]. *Military Education*, 1, 34–40. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vios_2013_1_6
- Boyko, O. (2012). Metodologichni osnovy doslidzhennja liderskoho kompetentnosti majbutnikh oficeriv u VVNZ [Methodological bases of investigating the leadership competence of future officers at VVNZ]. *Pedagogic and Psychology of Professional Education*, 3, 16–24.
- Vavilova, N. (2021). Polityka viiskovoi osvity: dosvid SSHa dlia Ukraïny [Military education policy: of USA for Ukraine]. *Military Education*, 1 (43), 18–23. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-43/18-23>
- Viter, D., Oliferuk, V. (2021) Kontsepsiia rozvytku systemy viiskovoi osvity Ukraïny [Conception of the military education system's development in the Ukraine]. *Military Education*, 2 (44), 29–42. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-44/29-42>
- Yenin, M. N., Stefanovych, A. V. (2021). Mediaimidzh zbroinykh syl Ukraïny yak skladova chastyna populyaryzatsii viiskovoi sluzhby sered molodi [Media image of the Armed Forces of Ukraine as a component of the popularization of the military service among young people]. *National Technical University of Ukraine Journal. Political science. Sociology. Law*, 4 (52), 6–16. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.4\(52\).248125](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.4(52).248125)
- Zavgorodnya, Ju. (2021). Kiberbezpeka yak innovacijnyj zakhyst u politychnomu prostori Ukraïny [Cybersecurity as an innovative protection in the political space of Ukraine]. *National Technical University of Ukraine Journal. Political science. Sociology. Law*, 4 (52), 33–38. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.4\(52\).248130](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.4(52).248130)
- Zakon Ukraïny «Pro osnovni zasady zabezpechennja kiberbezpeky Ukraïny» [The Law of Ukraine «About the*

- basic principles of ensuring cyber security of Ukraine»*]: № 2163-VII (2017, October 05). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>
- Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo viiskovoi osvity ta nauky» [The Law of Ukraine «On amendments to certain laws of Ukraine on military education and science»]: № 1986-IX (2017, December 17). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1986-20#Text>
- Karpenko, V. (2020). Innovacijni pidkhody do pidgotovky oficera-lidera [Innovative approaches to training of a leader officer]. *Military Education*, 1 (41), 173–180. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2020-1/173-180>
- Mydrak, Yu., Pishchanskyi, Yu., Ivanytskyi M. (2021). Shljakhy nablyzhennja oboronnoji ta vijskovoji osvitnoji sfer Ukrainy do standartiv NATO [Ways of approaching Ukraine's defense and military education area to NATO standards]. *Military Education*, 1 (43), 192–202. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-43/192-202>
- Pantyukhov, B. O. (2018). Aktualizacija dosvidu patriotychnogho vykhovannja kursantiv vijskovykh zakladiv vyshhoji osvity v suchasnykh umovakh. *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*, 2, 197–210. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2018.149238>
- Polityka Ministerstva oborony Ukrainy u sferi viiskovoi osvity [Policy of the Ministry of Defense of Ukraine in the field of military education] (2021). https://www.mil.gov.ua/content/education/politika_mou_osvita.pdf
- Polozhennja pro vijskovi navchaljni pidrozdily zakladiv vyshhoji osvity [Provisions on military training units of institutions of higher education] (2018, August 15). Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy; Ministerstva oborony Ukrainy № 910/412. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1229-18>
- Rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy «Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» [Decisions of the National Security and Defense Council of Ukraine «On the National Security Strategy of Ukraine»] (2020, September 14). Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku № 37/2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
- Rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy «Pro Plan realizatsii Stratehii kiberbezpeky» [Decisions of the National Security and Defense Council of Ukraine «About the Cyber Security Strategy Implementation Plan»] (2021, December 30). Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 1 liutoho 2022 roku № 392/2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0087525-21#Text>
- Rusnak, I., Mirnenko, V., Kasianenko, M., Oliferuk, V., Viter, D. (2021). Innovatsiina viiskova osvita: stan ta perspektyvy rozvytku [Innovative military education: state and perspectives of development]. *Military Education*, 2 (44), 9–20. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-44/9-20>
- Tiurin, V. V., Salii, A. H., Kasianenko, M. V., Openko, P. V., Martyniuk, O. R. (2019). Obruntuvannja modeli pidgotovky fakhivciv Povitrynykh Syl u suchasnykh umovakh [Justification of a model of training of Air Force specialists in modern conditions]. *Science and Defence*, 4, 20–26. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2019-9-4-20-26>
- FM 6-22. *Army. Leadership: Competent, Confident and Agile. Department of the Army* (2006). <https://www.armywriter.com/fm6-22.pdf>
- Holth, T. & Boe, O. (2019). Lost in Transition: The Dissemination of Digitization and the Challenges of Leading in the Military Educational Organization. *Frontiers in Psychology*, 10, 2049. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02049>
- Johnson-Freese, J. (2011). The Reform of Military Education: Twenty-Five Years Later. *Orbis*. 56 (1), 135–153. <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2011.10.007>
- Jolicoeur, P. (2018). Defense Education Enhancement Program in Ukraine: The Limits of NATO's Education Program. *Connections: The Quarterly Journal*, 17 (3), 109–119. <https://doi.org/10.11610/Connections.17.3.08>
- Milov, O., Yevseiev, S., Ivanchenko, Y., Milevskyi, S., Nesterov, O., Puchkov, O. et. al. (2019). Development of the model of the antagonistic agents behavior under a cyber conflict. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 4 (9 (100)), 6–19. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2019.175978>
- Paananen, S. (2021). The Education and Training of Military Leaders for Crisis Management Environments: Perceptions of Its Suitability for Adaptive Expertise. In M. Nuciari, E. Olivetta (Eds.), *Leaders for Tomorrow: Challenges for Military Leadership in the Age of Asymmetric Warfare (Book Series: Advanced Sciences and Technologies for Security Applications)* (pp. 63–81). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-71714-8_4

MILITARY EDUCATION: A REFLECTION OF THE MODERN MAINSTREAM

Uvarkina Olena, Doctor of Science in Philosophy, Professor,
Institute of Specialized Communication and Information Security,
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»,
4 Verhnoklyuchova Str., 03056 Kyiv, Ukraine,
uvarkinaev@ukr.net

This article examines current problems of transformation of the system of military education, which require reflexion of basic and new conceptual constructs.

The goal of the research is to identify the essence and specific features of the transformation of the military education system to the standards of the leading educational systems. In order to achieve the set goal, the methodological basis of the research was determined at the level of philosophical and general scientific positions: systematization, analysis, synthesis, extrapolation and simplification. The use of the method of structural-system analysis allowed us to identify the main trends of changes in the structure of the system of military education on the basis of best practices of the countries - members of the Pan-Atlantic alliance. The essence of the immanence of leadership as the basis of professionalism of the military was revealed with the help of the cause-and-effect relations. the result of the consequential methodology of identifying functional and instrumental peculiarities and tendencies.

As a result of the research, it was determined that the modern educational space, in the conditions of new trials, directs the system of military education to the implementation of new methods and forms of organization and management of military training. The systemic study of the conceptual framework of the military education system revealed new categorical structures and models in the processes of military transformation. It is noted that the introduction of professional military education into the structure of the military education system must solve the problem of professionalization and leadership in the military team. Particular importance is given to the value-motivational aspects of shaping the personality of the military man, which determines the motivation of the person to change and become a sign of his maturity as a person and a professional.

*Key words: **cyber security; military leadership; national security strategy; professional military education; system of military education.***